

רשומם הי' ניכר, רק בעת שכלם ראו בחוש וממש מששו בידים את הנם. אבל האמת הוא, כי כל נם ונס מסודר מגלגלי מאורעות שונים שקדמו לו בזמן, אלא כיון שכל מאורע הוא רק חלק מהנס, ע"כ אין אנו יכולים לראותו ומכל שכן שאין אנו יכולים למששן בידים, עינינו רואות ואזנינו שומעות רק עת יופיע פרק המאורע האחרון, ואז מתלבדות כל חוליות המאורעות שקדמו ונעשו לאחדים, והנס בשלמותו מופיע בכל זהרו וגדלו. לכן ^{הנה לפנינו} למשל, גם פורים, ראשיתו במאורע שאיש לא שם אליו לב. המאורע, שבגתן ותרש, שני סריסי המלך אחשורוש, בקשנו לשלוח יד במלך, ולמרדכי היהודי, שידע שבעים לשון, נודע הדבר והציל חיי המלך. המאורע כשהוא לעצמו לא הי' בו אף שמין גם לישראל. וכן הדבר, כאשר נדדה שנת המלך. גם בזה לא נראה כל רמז על נס, כי הלא מעשים בכל יום, שמפני סבה זו או אחרת השנה נודדת. ומכיון שנדדה שנת המלך, השתדלו עבדיו לקרוא לפניו ספורי מעשיות מימים עברו, ובדרך מקרה הוציאו מארון הספרים את ספר הזכרונות שהי' כתוב שם המאורע הראשון עם מרדכי. וכאשר שאל המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה, ענהו הנער המשרת לפי תומו, שלא נעשה עמו דבר, וגם בזה א"א לראות רמז על איזה נס.

מ ע ש י ל מ ל ך

שהקב"ה מושך ידו מלהיות את הלוצצים. ומאליו מובן שמכיון שהקב"ה מושך ידו, אזי אזי להם ללוצצים. כי לא יאבה לפרנסם ומושך השפעתו מהם. וכמאמר הכתוב, נכוננו ללצים שפטים, וכמאמרם ז"ל ע"ז י"ח ב', כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין.

וכה הי' מפרש מאמר ריב"ל במויק ד' ה' א', כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה. שנאמר, ושם דרך אראנו בישע א', שלכאורה אינו מובן. מה מוסיף ריב"ל בדרשתו. הלא בכתוב גופא מפורשת הדרשה. אלא הכונה היא כנ"ל, שלפעמים חושב האדם, שבעשיית מצוה ישיגנו הפסד ממון, והיציאה מיעצו למשוך ידו ממנה, כפרעני כאן המחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. בא ריב"ל בדרשתו זו ללמדנו, שאל יתפתה האדם מיצרו שע"י קיום המצות יבוא לידי הפסד בפרגטתו. אלא יתחזק בקיום המצות ותשועתו קרובה לבוא מידו של הקב"ה, אראנו בישע א'.

וכה הי' מבאר מאמרם ז"ל קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף

מתי ידעו הכל כי נם גדול קרה? כאשר נתלכדו כל המאורעות יחד, אז הבינו כולם, כי הנם התחיל מעת שמע מרדכי את דברי בגתן לתרש, וכל המעשים שקרו אח"ז, הם היו החוליות של השלשלת הארוכה הזאת, שנם פורים שמה.

מ ע ש י ל מ ל ד

(פסחים קי"ח). והדברים צריכים באור. כלום הי' קשה לפני הקב"ה לקרוע את הים? והלא במאמר אחד יכול לברוא כל העולם כולו! וכן הדין במזונותיו של אדם. והיפלא מד' דבר?

אלא השתוות הענינים של קריעת ים סוף ומזונותיו של אדם הוא באופן זה, שעל האדם להשתדל בעניני פרנסתו עד מקום שידו מגעת, וכמו שאמרו ז"ל יכול ישב בטל, ת"ל וברכך בכל אשר תעשה, וכן הי' הענין ביצי"מ, שהקב"ה אמר למשה, דבר אל בני ישראל ויסעו, עליהם לרדת אל הים עד מקום שאפשר ללכת בדרך הטבע, או אז יבקע הים לפניהם, ככתוב אח"כ ואתה הרם את מטן וגו', כי כן דרך הנס, שמופיע בכל זהרו אחרי אשר הטבע כלה מלאכתו. ובאופן זה שווים הם מזונותיו של אדם וקריעת ים סוף, קשים הם תחלתם, ואין אדם יודע במה משתכר אמרו ז"ל, אבל הצד השווה שבשניהם הוא שעל האדם להתחיל וברכת ד' תבוא אח"כ.

ובענין הבטחון הי' רגיל לפרש את הפסוק "השלך על ד' יהבך והוא יכלכלך" (תהלים נ"ה) בדרך דמיון. עני אחד הלך בדרך ונשא על כתפו שק מלא תבואה, משא של שני פוד עם ג' ליטרות. פגע באיש נדיב אחד שנסע בעגלה, ויבקשהו שיתן המשא על העגלה שלו. ויאמר לו טוב הדבר, וימהר העני ויריק ג' הליטרות העודפים על שני הפוד, וישימם בשק קטן על כתפו, ויתר התבואה הניח על העגלה. ויאמר לו הנדיב, לפלא לי עליך על שאתה חושב שאני מקפיד על הג' פונט, שני פוד אני מתרצה ליקח על העגלה. ועוד ג' פונט דבר קל שכזה אתה חושב שאני מקפיד עליך? השלך על העגלה שלי כל משאך ואני אוליכם כרצונך. כך הדבר בעיני בריה, כאשר תשאל לבחור בן עשרים כמה נדוניא לקוחה, ישיב לך, הרבה נדוניא לקחתי, ובי"ה אוכל להתפרנס מזה ג' וד' שנים, אפילו אם לא יזדמן לי חלילה שום עסק. ואם תשאלהו הלאה, ומה תעשה בארבעים ושש שנה הנותרות עד תשלום השבעים שנה, שהוא בדרך כלל מספר חיי האדם? יענה ויאמר, כי בוטח הוא בד' שיזמין לו עסק שיוכל להתפרנס מידו הרחבה. ומכיון שסו"ס מוכרח האדם לבטוח בד' שהוא יעזרהו ויכלכלהו אותו ואת קל אנשי ביתו מספר מ"ו שנה, הלא יכול הוא לבטוח בהש"י, שיפרנס אותו מידו הרחבה עוד שנה או שתים! וזהו שאמר הכתוב, השלך על ד' יהבך (המשא שלך) והוא יכלכלך, היינו שלא ישייר לעצמו אף מקצת מן המקצת מן המשא, כיון

חפץ חיים יתרו על התורה קטו

וצריך לשפוט תמיד בדברי ריכות שלהם על דבר כפתורים נשברים, ובמשך הזמן מתקמן שכלו ואיננו יכול להתעמק בעניני חכמה. והקב"ה השיבם, לקבל תורה בא, ואמר לו למשה להשיב להם תשובה עד שחודו לו ונעשו לו אוהבים ב).

מ ע ש י ל מ ל ד

שהוא מקוה שהיום יעזרהו ה' גם בעד יום האתמול, כן הוא בתורה, גם מי שיגע ועמל ולא הצליח, לא יתיאש לאמר כי אם לא הצליח עד עתה לא יצליח עוד להבא, כי כבר אמרו ז"ל (מגילה ר' ב') יגעת ולא מצאת אי תאמין.

ובשם גדול הדור אחד פירש הכתוב הנ"ל, כמו שבבקשת הכסף אנו רואים שאפילו המפונק ביותר וקשה עליו הטלטול, מ"מ אם הוא אינו מרויח בעירו מחפש הוא פרנסה אפילו בעיר אחרת, אולי יזמין לו ד' שמה, כן צריכים להתנהג בעבודת ד', אם רואה אדם שבעירו ובביתו יש לו טרדות רבות ואינו יכול להפנות ^{למנוחה} ללמוד תורה ולחשוב בנפשו, יסע מביתו לעיר אחרת על משך זמן מה, ושכרו עוד יגדל ביותר, כמבואר במדרש שה"ש פ"ח על הפסוק האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריה, האלף ללומדים שלא במקומם ומאתים ללומדים במקומם.

הוא היה אומר: בעת שאתה הולך לעשות דבר מה או לדבר איזה ענין, תחשוב מקודם, איזו תועלת תשיג בזה, אם יהיה בזה תועלת לנפש בודאי טוב, אם ענין של פרנסה, אף זה שוה, אבל אם לא יהיה מזה תועלת לא לנפש ולא לגוף, איך למה זה לך?

ב) וע"ד קבלת התורה רגיל היה לבאר את הענין במשל זה. בנוהג שבעולם, אם מי שהוא הולך לקנות סחורה כזה, שאינו מכיר בטיבה, זקוק הוא לעצת המבינים, ואם הוא רואה שהמבין היותר גדול מחזר אחרי הסחורה לקנותה, אזי הוא בטוח שירויח בה.

חז"ל ספרו לנו, כי המלאכים אמרו "תנה הודך על השמים". מאליו מוכן, שמכיון שהמלאכים הם רוח בלי גוף כמ"ש הכי עושה מלאכיו רוחות, ממילא הם המבינים היותר גדולים על התורה שהיא כולה רוחנית. וסוף דבר היה כי מרע"ה נצח את המלאכים וקבל את התורה, ומעתה עלינו להתבונן בגודל ערכו של הנותן וביקרת ערך התורה בעצמה שזכינו לקבל אותה, ללמוד ולהגות בה, והיא חיינו ואורך ימינו.

הוא היה אומר: חז"ל אמרו, כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, ק"ו מלאכה שאין עמה תורה...

וכה היה מפרש מאמרם ז"ל בגמ' שבת פ"ח, קימו וקבלו — קימו מה שקבלו כבר, קיימו ברצון מה שקבלו כבר באונס. משמע שרק בימי אחשורוש קבלו היהודים את התורה ברצונם, בשעה שבהר סיני קבלו את התורה מאונס.

כל הנוגע בחר מות יומת. (י"ט יב)

ומה אם החר שאין בו דעת ואיננו מרגיש כלום, מכ"כ נתקדש ע"י קבלת התורה עד שהוזהרו כל ישראל מנוגע בקצהו, ומעכשיו ק"ו למי שנוגע ופוגע בכבודו של תלמיד חכם, שלמד את התורה נופא, שיש בו דעת ומרגיש בעלכון, עאכו"כ שהנוגע בו כנוגע בכבת עינוג.

מ ע ש י ל מ ל ד

וצריך להבין איך אפשר הדבר, שדור המדבר, דור דעה, שהי' במעמד הר סיני, ואמרו נעשה ונשמע, שהמה קבלו את התורה מתוך אונס? אבל באמת לא סרבו היהודים לקבל את התורה, אדרבה חמדוה וקבלוה בלא שום תנאים. אלא כראותם כל הקשיים שיסבלו משמירת המצוות בגלות הארוכה, חשבו שמן הנמנע יהיה להם לשבת בין האומות ולא לאכול מפתם ולא לשתות מיינם, לא להתחתן אתם ולא להתערב בהם. הלא כל זה יגרום לשנאה נוראת. והלא גם גורת המן באה בשביל שמרדכי שמר משפטי התורה ולא רצה להשתחוות להמן שנשא צלם על לבו.

והנה בא נס פורים וכל הקערה התהפכה על פי'. השר הגדול במדינת אחשורוש — נתלה. רק אתמול הופקר דם יהודים והיום ששון ושמחה ליהודים העושים שפטים בגוים. — מנסיון זה ראו היהודים בחוש, כי אפשר לחיות חיים יהודיים כשרים וטהורים גם בגולה. צריכים רק לשמור את התורה במסירות נפש ולקיים מצוותי', ותשועת ד' בוא תבוא באופן זה או אחר. נתפזרו כל הספקות שקננו בלבם במעמד הר סיני, נוכחו לדעת שאפשר לשמור התורה גם בהיותם בארץ אויביהם, ולכן הדר קבלוה בימי אחשורוש, קבלוה ברצון ומתוך ספק נפשי.

הערת המסדר:

ג) ובשביל כך היה דרכו בקודש תמיד ללחום עם משפילי כבוד נושאי דגל התורה, ולא חת ולא זע מפני כל. וידוע לכלנו, עד כמה מסר הה"ח זצ"ל נפשו להעמיד כבוד גאון הדור ורכן ומאורן של ישראל מרן הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל בוויילנא, עת רבו עליו חברי הקהלה השמאלית להשפיל כבודו בפומבי. משך שבועות מספר ישב בוויילנא והזמין אליו את נכבדי העיר להשפיע עליהם. לא שם לב להתקפותיהם ולאיומיהם, והוא באחד, כבוד גדול הדור זהו. כבוד האומה כולה, והחובה על כל אחד ואחד להציל, בכל יכלתו את כבודו, ואפילו אם הוא בעצמו יתבוה ע"י.

ובאספת ועד הישיבות שהתקיימה בבית מרן הגר"ח זצ"ל בניזכחותם של ראשי הישיבות וכמה רבנים נסבה השיחה, ע"ד נחיצות נסיעתו של הגר"ח זצ"ל לאמריקה לחזק מצבם של מוסדות התורה בכל העולם. גם הח"ח זצ"ל הפציר בו שיואיל לקבל עליו את טרח הנסיעה, אחרי אשר יש תקוה, כי יתבסס ע"י נסיעתו מצבם של מוסדות התורה. הגר"ח זצ"ל ענה לשואליו, כי איננו יכול לקבל עליו נסיעה רחוקה כזו, מפני חולשת בריאותו, שמבלעדי רפואות שנתו נודדת. אזי נענה לו הח"ח זצוק"ל, "כי מכיון שהדבר נוגע לבריאותו על כ"ג אינני מפציר בו כלל, יען חס אני על שלום כ"ג כעל שלומו של כלל ישראל".

היו בעוכריו, דלמ"ד ממוכן זה המן הגה הוא יעין לדחות את ושתי, ועל ידי זה נעשית אסתר למלכה, והיא היא שעל ידה היתה מפלתו, כמבואר במגילה, והנה מה שיעין ממוכן לדחות את ושתי, מבואר במדרש ג' אמוראי, חד אמר מפני שושתי לא הזמינה את אשתו אל המשתה, לפיכך רצה לנקום בה, וחד אמר, שרצה שיתחוקק חוק להיות כל איש שורר בביתו, לפי שהיתה לו אשה רעה השולמת עליו, וחד אמר, שרצה שהמלך ישא את בתו, וכל זה היתה כונת ממוכן, אבל במציאות היה זה הכנה למלכות אסתר, ושעל ידה נעקר המן מן העולם.

וכן במה שנא בבוקר לאמר למלך לתלות את מרדכי, כך היתה כונתו שלו בזריזותו, אבל באמת היה זה סיבה שהמלך ישאלנו מה לעשות יקר וגדולה, והוא יעין למלך לעשות לו כבוד גדול מאוד, בחושבו למי יהפוז המלך וכו' יותר ממני, והמלך ציוהו לעשות כן למרדכי. גם עיקר עשיית העין גבוה חמישים אמה היה סיבה לתלייתו, כי כנראה שעל פי חוקי פרס ומדי לא היה יכול אחשורוש להרוג את המן, דמה שגזר על היהודים לאכרם הלא היה זה בהסכמת אחשורוש, ומה שהוא נופל על המטה היה יכול למעון שנפל באונס, ואנו רואין כי נמר החלטת אחשורוש לתלות את המן היתה על פי דברי הרבונה שאמר "גם הנה העין אשר עשה המן לתלות את מרדכי אשר דיבר טוב על המלך עומד בבית המן", ומתוך התעוררות הכעס על הכל אמר אחשורוש בבהילות "תלהו עליו" ונתלה מיד, הרי שהכנת העין שהיה חושב המן בשביל מרדכי היא היתה הסיבה לתלייתו, וזהו שכתוב על העין אשר "הכין לו" ואהז"ל בגמרא ד"ט"ז ובמדרש דלעצמו הכין, וכמו שנאמר "ולו הכין כלי מות חציו לדולקים יפעל, בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל".

הכלל כי כל מעשה אנוש ותחבולותיו לא יועילו אפילו כל שהוא להוסיף או לגרוע ממה שנגזר עליו בראש השנה, זולת ע"י תפלה וע"י זכויות ותשובה, ומה שהארם בתחבולותיו ובהשתדלותו מצליח כמה פעמים לפעול כרצונו זה יבוא לו בדבר שכבר נגזר עליו משמים שיהיה כן, וגם לולי השתדלותו היה נגמר הדבר בכי טוב לטובתו בצורה זו או כיוצא בו, ויש שלא נגזר עליו דבר זה ומניחים אותו להצליח רק שלעומתו יפסיד כמות הנאה זו ממש במקום אחר ממה שהיה ראוי לו, כי לא יועיל שום השתדלות לשנות משהו מפני מה שנגזר עליו, וכן אמרו חז"ל ביומא דל"ה אין אדם נוגע כמה שמוכן לחבירו אפילו כמלא נימא, עכ"ד ה"ברכת פרי".

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

7 ← **במגלת** אסתר פ"ג, ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. כתב ה"חפ"ן היום" זצ"ל, (נרפס בספר "מוסר השכל" בסופו, במאמרי אהבת ה' ספ"ב) וז"ל: וגם ממעשה דמרדכי שהתחוק שלא להשתחוה להמן, מפני שעשה עצמו אלוה, כמו שאחז"ל, אף שהיה על פי הטבע סכנה גדולה עבור זה, יש ללמוד מזה הלכתא רבתי, שאפילו אם הוא רואה

שעל ידי זה שלא ישתחוה לעבודה זרה יוכל לסבב ריעותא גדולה לכמה אנשים בנפשם, אף על פי כן לא יחוש לזה כלל, ולא יוציא עצמו מחוקי התורה, שהרי במרדכי על ידי שלא ברע ולא השתחוה יצא קצף המן על כל כלל ישראל, והיו בסכנה גדולה על ידי זה, ואף על פי כן לא הביט על זה, ולא תאמר מפני שלא חשב מתחלה שיהיה קצף על ידי זה, שהרי אפילו אחר כך כשיצאה הגזירה על ידי הקצף לא חיפש שום עצה לפיים את המן, אלא אדרבא שמר דרכו והנהגתו שלא ליתן שום כבוד להמן אפילו כקימה בעלמא לפניו, וכדמוכח בפרק ה' פסוק ט"ז, אף שעל ידי זה בודאי נתגדל הקצף יותר.

וראה אחי את קדושת תורתינו, כי בודאי בשעה שיצא הקצף להשמיד ולהרוג את כל היהודים, היו כמה אנשים מרננים אחר מרדכי שניסבב על ידו צרה כזו, והוא בודאי השיב להם שכן נכון לעשות על פי התורה, [וכ"ה באגדת אסתר פ"ג אות ב' וז"ל: אמרו לו ישראל, תהא יודע שאתה מפילנו בחרב של זה הרשע, אמר להם, א"כ אשתחוה לע"ז? ולא קיבל עליו, ונמצא לפי זה שח"ו חוקי התורה גרמו להם הצער, אבל ראה אחי מה עלתה לבסוף מזה, שחלילה לא היה על ידי זה שום היוק לא לו ולא לכלל ישראל, ואדרבא היתה תשועה גדולה על ידי זה שנהרג המן וכל בניו ותלו אותו על העיץ לעיני הכל על אשר שלח ידו ביהודים, וע"ה אלף מהעמלקים ושאר שונאי ישראל נהרגו, וכל היהודים נעשו לשם ולתהלה בארץ, כי האמת שהבורא יתברך קורא הדורות מראש כשהוא חקק את חוקי תורתו הקדושה, קבעה אותה אחר כל הסיכובים שעתידיים להיות, וכשנסתכל עליה אחר כל הסיכובים נראה כי היא הטוב האמיתי, כמו שהעיד עליה היוצר ואמר "כי לקח טוב נתתי לכם" וכו', [וכן או"ל הסתכל באורייתא וברא עלמא], ולדעתי פשוט שמפני זה הדר קבלו את התורה ברצון בימי אחשורוש, כמו שאחז"ל, כי ראו בחוש שמחוקי התורה אפילו החוקים היותר חמורים [כמו בדיני ע"ז שדין הוא ליהרג ולא לעבור] אפ"ה אין יוצא מהם שום ריעותא, רק חיים וטוב, ע"כ.

וכ"כ בספר "החפץ חיים חייו ופעלו" (ח"ג עמוד התקכ"ה) בשם הח"ח זצ"ל בביאור מאמרם (שבת פ"ח א') "קיימו וקבלו" קיימו ברצון מה שקבלו באונס, דאין הכונה שבתחלה קיבלו באונס ממש, שהרי אמרו "נעשה ונשמע", (עי' תוס' שם ובמדרש תנחומא פרשת נח אות נ'), אלא שחששו שלא יהיה בכוחם להחזיק את חוקי התורה בהיותם בין האומות, שלא לאכול מפתם ולא לשתות מיינם, ולא להתחתן בהם, רכל זה יגרום איבה ושנאה, וזו היתה סיבת גזירתו של המן, משום שמרדכי התנהג כדיני התורה שלא להשתחוות לו בנשאו עבודה זרה על ראשו, אבל ע"י נס פורים שנתרחש פתאום, שאחשורוש נשתנה לחלוטין וצוה לתלות את המן, ראש שריו, ומרדכי היהודי נתרומם ונעשה משנה למלך, ושונאי ישראל נחלו מפלה נצחת, והאומה הישראלית נעשה להם כבוד גדול, מכאן נוכחו לדעת, כי בהיותם מוכנים למסור נפשותם על קיום התורה יהיה ה' בעזרם בכל מקום שימצאו, לפיכך "הדור קבלוה בימי אחשורוש", שראו והבינו שאין חוקי התורה סותרים ח"ו את החיים בין האומות, ומכלוהו כסיפוק וברצון, ע"כ.

הקיום. באותה שעה ננוזו כל הספקות שבלבותיהם ואזי קבלו את התורה בספוק, ברצון.

פורים בעבר ובעתיד

כל המועדים עתידים להיות בסלים וימי הפורים. אינם בטלים לעולם. (מדרש משלי פ"ט).

מאמר זה קשה להבינו במובנו הפשוט. היתכן שכל המועדים החשובים, כמו פסח, שבועות, סוכות, ייבטלו; ודוקא פורים, שהעולם רגיל לומר עליו שאיננו חג כלל, דוקא הוא ישאר?

משאנו מעבירים מבט על כל הגזרות שנגזרו על ישראל בתקופת גלותו הארוכה, אנו מוצאים, שגזרתו של המן הייתה הקשה שבכולן. המן בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, מבלי לתת להם אפילו את הברירה של שמד, או התכחשות ליהדות. הוא בקש להשמיד את כל היהודים, ללא יוצא מן הכלל, ללא שום תנאים. לפי חז"ל אמנם היו היהודים ראויים לעונש זה וגזרתו של המן ודאי שהיתה מבוצעת, אלמלא שמעו בקול מרדכי ואסתר וחזרו בתשובה. כל חג מסמל גם נס מסוים, ברם נס פורים מאפיל על כל הנסים. יען כי בנס זה ניצלו היהודים מכליון חרוץ. ברם, אין במשמעות הדברים שכל המועדים ייבטלו ממש, שכן תורה אחרת הן לא תנתן. הכוונה אינה אלא שיאבדו חלק ניכר מהשיבותם. כפי שאומר הנביא: "לכן הגה ימים באים... ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שם והשיבותים על אדמתם..." (ירמיהו ט"ז, י"ד-ט"ו), לאמר: לא שישכחו היהודים לעתיד לבוא את יציאת מצרים, אלא שהנסים העתידיים יעלו בחשיבותם על נס יציאת מצרים. כך יתפוס נס פורים תמיד מקום בראש בין הנסים הגדולים של עם ישראל הן בעבר והן בעתיד.

מקרא מגילה

מזהיר היה לשמוע כל תיבה בקריאת המגילה. ביחוד בשעה שמכים את המז, שהרי אז נקל להחסיר שמיעת פסוק או תיבה, לפיכך יאזין כל אחד לקריאה מתוך חומש, או מוטב מתוך מגילה כשרה, כדי שיוכל לקרוא מתוכה לעצמו מיד כל מה שהוא מחסיר לשמוע מפי הקורא. העצה הטובה ביותר — רגיל היה ליעץ — היא לחזור חרש אחרי הקורא כל תיבה מראש ועד סוף

תתקכו

(ראה "משנה ברורה" סימן תר"ץ). בדומה לזה היתה עצתו לשמיעת קריאת התורה.

היה מכה את המן ברקעו ברגלו.

שתי שמחות שהן אחת

אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי אוצר החכמה

אף שהשכרות מדה מגונה היא וגנאי הוא לאדם להיות להוט אחרי משקאות משכרים — נצטוינו לבסומי בפוריא, כיון שכל הנסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש באו על ידי משתה. בתחילה על ידי משתה נטרדה ושתי ובאה אסתר במקומה ואחרי כן עלייתו לגדולה של המן ומפלתו הנגררת אחריה הכל על ידי משתה נתהווה. לפיכך חייבו חכמים להשתכר בפורים, כדי להתעורר לשמחה, שתזכיר את הנס הגדול שבא בעקבותיו של משתה היין.

שמחת פורים היא שמחה כפולה. מחד גיסא השמחה המתבטאת ב"ארור המן", היינו מפלתו של המן והנקמה שנעשתה בו ובכל אויבי היהודים; ומאידך שמחת "ברוך מרדכי", אשר גדלו המלך והקימו לו למשנה ולכל היהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. וכאשר נצטוינו לשמוח בשמחת הנסים הללו, אנו נדרשים לבלי להפסיק אף לרגע ביום הפורים את החדוה, השבח וההודיה, עד כדי טשטוש התחומים, עד כדי שנגיע למצב שלא נדע להבחין בין שני סוגי החסד שגמל עמנו הקדוש ברוך הוא באותם הנסים ¹.

1. כבכל מצוות השמחה שניתנו לישראל, מסתבר שגם במצות השמחה בפורים אחת הכוונות העיקריות היא לאחד את עם ישראל ולקרב את לבבותיהם זה לזה לאהבה, אחוה וריעות. והנה, כפי שידוע, יש בינינו בכל הוררות כמה סוגים של יהודים. ישנם יהודים מקוריים, הנאמנים למסורת אבות, מכירים במעלות ישראל וסגולותיו ותדיר מודים ומהללים לקדוש ברוך הוא "שלא עשני גוי"; יהודים אלה מוקירים את ערך גדולי העם האמיתיים ומתנאים בכך שצדיקים עולים לגדולה. יהודים אלה הם בבחינת "יהודי ברוך מרדכי". לעומתם ישנם לדאבונו יהודים, שמתכחשים למסורת אבות ופונים עורף לישראל ולאלקיה, שואפים להתחבר אל הגוים וללכת בחוקותיהם, אלא שהגוים דוקא אינם חפצים בקרבתם, רואים בהם יהודים כיתר אחיהם ואינם פוסחים עליהם בגילויי השנאה והאכזריות שהם מגלים כלפי עם ישראל כולו. ורק כאשר יהודים אלה מרגישים על עורם את חיצו שנאת הגוים ורשעתם, אזי הם נזכרים כי ממעי ישראל יצאו ונותנים לב לשוב אל מקור מחצבתם. יהודים מסוג זה הם בבחינת "יהודי ארור המן". צו עלינו איסוף חז"ל לשמנת לזכר נס סורים עד כדי טשטוש התחומים

¹אח"ח 1234567

תתקכו

שכר פסיעות

בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים — משום כי חלה חזקיהו... כתבו ליה: שלמא למלכא חזקיה, שלם לקרתא דירושלם, שלם לאלקא רבא. נבוכדנצר ספריה דבלאדן הוה. והיא שעתא לא הוה התם. כי אתא, אמר להו: היכי כתביתו... אמר להו: קריתו ליה אלקא רבא וכתביתו ליה בסוף... אלא הכי כתיבו: שלם לאלקא רבא, שלם לקרתא דירושלם, שלם למלכא חזקיה. אמרו ליה: קריינא דאגרתא איהו להוי פרונקא. רהט בתריה. כדרהיט שלש פסיעות (גירסת ילקוט ומדרש) אתא גבריאל ואוקמיה. אמר ר' יוחנן: אלמלא בא גבריאל והעמידו לא היתה תקנה לשונאיהם של ישראל. ומה היה שכרו? אמר לו הקב"ה: אתה פסעת שלש פסיעות בשביל כבוד שמי, חייך שאני מעמיד ממך שלשה מלכים שיהיו קוזמקטדין מסוף העולם ועד סופו, ואלו הם: נבוכדנצר, אויל-מרודך ובלשאצר" (סנהדרין צ"ו, ע"א).
 בגמרא הגירסא: "ארבע פסיעות", ובמדרש וילקוט ותנחומא הגירסא: "שלש פסיעות".

[וכן אמרו הרמז שפוסעין שלש פסיעות אחר תפלת שמנה-עשרה כשואמרים: "יהי רצון... שיבנה בית המקדש...". היות שעל ידי שלש פסיעות של נבוכדנצר נחרב הבית אנו מרמזים שבזכות אבותינו שרצו לפניו... יבנה בית המקדש במהרה בימינו].

הרב ר' יהודה אידל אידלסון ז"ל, שמע פעם, בדרשה שנשא החפץ-חיים בעירו זלודוק, שהעיר על חלופי הגירסאות ואמר ששתי הדעות נכונות ודברי אלקים חיים הם.

באמת לא רץ אז נבוכדנצר אלא שלש פסיעות ומשהחל לפסוע את הפסיעה הרביעית בא גבריאל והעמידו, כך שלא פסע פסיעה שלמה, אלא מחציתה בלבד. לפי זה, אלה שגורסים שנבוכדנצר פסע שלש פסיעות, כוונתם לשלש פסיעות שלמות, ואלה שגורסים ארבע פסיעות מביאים בחשבון גם את מחצית הפסיעה הרביעית.

בכך מובן באיזו זכות זכתה ושתי למלוך לאחר שמלכו אבותיה, שלשת המלכים: נבוכדנצר, אויל-מרודך ובלשאצר. שלהם הגיעה המלכות בזכות שלשת פסיעותיו של נבוכדנצר, שרץ לכבוד השם יתברך. ואילו מלכותה של ושתי הגיעה לה בשביל מחצית הפסיעה הרביעית של נבוכדנצר. לפיכך לא מלכה אלא זמן קצר ובמקומה מלכה אסתר, שהצילה לאחר מכן את כלל ישראל מגורתו של המן.

תתרכד

זוהי כונת מאמר חז"ל: „אלמלי לא אוקמיה גבריאל לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט“, שכן אם היה גבריאל מאפשר לנבוכדנצר לפסוע את הפסיעה הרביעית, הרי היתה ושתי מולכת עד הסוף, ולא אסתר, ומי איפוא היה מציל את ישראל מגזרתו של המן?

בכך מובנת יפה גם הגמרא במגילה (י"ב, ע"ב): „במתניתא תנא בא גבריאל ועשה זנב על מצחה...“. יעו"ש בגמרא, שאין שום ראייה לכך והם רק דברי קבלה, ואילו לפי דברינו, הרי שגבריאל עצר בשעתו את נבוכדנצר ומנע בכך שושתי תמשיך למלוך וברגע ששכר הפסיעות שולם במלואו הקיץ הקץ על מלכותה. זוהי משמעות המאמר, שגבריאל עשה זנב על מצחה והפסיק את מלכותה (לפי „הערוך“, פירושו של „זנב“ — סוף), או בשעה שעצר את אביה זקנה נבוכדנצר.

[רמו לכך יתכן אולי למצוא במלים שאחשורוש היה אומר לאסתר: „עד חצי המלכות וינתן לך“. שכן לה תועידה והשגחה את מחציתה השניה של מלכותו לאחר ושתי, שמלכה במחצית הראשונה].

הפתרת פנים

ההנהגה האלקית של מדת הדין קשה בשבילנו למדי. אך אף על פי כן אינה כה קשה משאילו כביכול היה מסתיר פניו מאתנו. הנהגה כזו היא איומה עד מאד — „הסתרת פני מהם והיה לאכול“ — או — „ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך“ — השי"ת פונה לנו עורף, חלילה.

על הפסוק „ויש נספה בלא משפט“ (משלי י"ג, כ"ג), מספרת הגמרא (חגיגה ד', ע"ב), שמלאך המות שלח את שלוחו להביא לו את מרים מגדלא שיער נשיא הלך השליח והביא לו את נשמתה של מרים מגדלא דרדקי. על כגון דא — מסיימים חז"ל — נאמר „ויש נספה בלא משפט“.

וקשה, היתכן שכביכול ירשה עוול משווע שכזה ויעבור עליו ללא תגובה? ביאר זאת ר' ישראל מסלנט, על פי העובדה, שלפי החוק הרוסי היו פושעים מסוימים, שגדונו לעבודת פרך, משוללים מכל זכויותיהם האזרחיות, הם נחשבו כאנשים שמחוץ לחוק, אם מישהו הרגם בתקופת רצותם את פשעם, היה פטור מעונש.

אפשרות כזו קיימת במקרים מסוימים גם בדין של מעלה. מעין הסתר פנים, משכביכול מסיר את השגחתו הפרטית ומעמיד את האדם מחוץ לתחומי

תתרכה